

Осмоналиева Н.Ж., Осмоналиева А.Ж.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ ИШ ЖҮЗҮНДӨГҮ НИКЕ
МАМИЛЕЛЕРИНИН АЛИМЕНТТИК МИЛДЕТТЕНМЕЛЕРИ**

Осмоналиева Н.Ж., Осмоналиева А.Ж.

**АЛИМЕНТНЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА В ФАКТИЧЕСКИХ
БРАЧНЫХ ОТНОШЕНИЯХ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

N.Zh. Osmonaliev, A.Zh. Osmonaliev

**ALIMONY OBLIGATION IN ACTUAL MARRIAGE
IN THE KYRGYZ REPUBLIC**

УДК: 347.634/637 (575.2)

Бул макалада иш жүзүндөгү жубайлардын алименттик милдеттенмелерин укуктук жактан бекитүү каралган. Айтылган мамилени мыйзамдаштырганда гана жубайлардын укуктары корголот жана милдеттерин аткарууга мажбурлай алабыз. Үй-бүлө кодексине ылайык, үй-бүлө коомдун негизи. Үй-бүлө, аталык, энелик, балалык – бүткүл коомдун камкордугунун жана айрыкча мыйзамдык коргоонун жүйөсү. Мамлекет жарандарды үй-бүлөлүк турмушка, жубайлыкка, аталыкка жана энеликке даярдоону камсыз кылат. Демек, үй-бүлө институту мамлекет менен тыгыз байланышта жана бири-биринен көз каранды. Азыркы учурда мыйзам тарабынан бул адамдардын укуктары каралбаса дагы иш жүзүндөгү нике мамилелерине туруу абдан кеңири таралып жатат. Иш жүзүндөгү жубайлардын алименттик милдеттенмелери, бул аталган мамилелер бүткөн учурда пайда болот. Мындай никелер расмий катталбаган үчүн мүлктүк укуктук мамилелерди жөнө салуу жана алардын ичинде алименттик милдеттенмелерди төлөтүү кыйынга турат. Ошого байланыштуу иш жүзүндөгү жубайлардын нике мамилелерин жетиштүү деңгээлде мыйзамдарда укуктук жөнө салуу зарыл.

Негизги сөздөр: нике, мамилелер, жубайлар, алимент, милдеттенмелер, үй-бүлө, материалдык камсыздоо, үй-бүлөлүк укук, жарандык укук, мыйзам, келишим.

Данная статья предусматривает правовое закрепление алиментных обязательств фактических супругов. Только законодательно регламентированные отношения между фактическими супругами, повлечет за собой наступление прав и обязанностей супругов. Согласно Семейному кодексу Кыргызской Республики, семья – это основа общества. Семья, отцовство, материнство, детство – предмет заботы всего общества и особенно правовой защиты. Государство обеспечивает подготовку граждан к семейной жизни, супружеству, отцовству и материнству. Таким образом, институт семьи находится в тесной взаимозависимости и взаимосвязаны с государством. В настоящее время очень широко распространено вступление в фактические брачные отношения, хотя законодательством не регламентированы эти отношения. Алиментные обяза-

тельства фактических супругов возникают в связи с прекращением фактических брачных отношений. Из-за того, что такие фактические браки не регистрируются, их имущественные правоотношения невозможно урегулировать, поэтому фактические супруги могут не платить алименты. В этой связи, необходимо законодательно закрепить правовое положение фактических супругов.

Ключевые слова: брак, отношения, супруги, алименты, обязательство, семья, материальное обеспечение, семейное право, гражданское право, закон, договор.

This article provides for legal regulation of alimony obligations of actual spouses to married spouses. Only by legalizing these relationships, the rights of the spouses are protected and enforced. According to the Family code, the family is the Foundation of society. Family, paternity, motherhood, and childhood are the subject of concern for the entire society and especially for legal protection. The state ensures that citizens are prepared for family life, marriage, fatherhood and motherhood. Thus, the institution of the family closely interacts with the state and depends on each other. At present, it is very common to enter into actual marital relations, even if the law does not provide for the rights of these persons. the actual alimony obligations of the spouses to the married spouses arise at the end of the specified relationship. It is difficult to collect property relations, including alimony, for unofficial registration of such marriages. In this regard, it is necessary to sufficiently regulate the marriage relations of the actual spouses in the legislation.

Key words: marriage, relations, spouses, alimony, obligation, family, material support, family law, civil law, law, contract.

Иш жүзүндөгү алименттик милдеттенмелерин изилдөөдөн мурун биз иш жүзүндөгү нике мамилелери булар кандай болот деген суроого жооп табышыбыз абзел. Иш жүзүндө нике мамилесин элестеткенде биз кадимки эле үй-бүлөнү элестетишибиз керек, себеби дегенде бул мамилеледе аял менен эркек чогуу жашашат, балдар төрөлөт, алар балдарды тарбиялап, өстүрүшөт, биз көнүп калган үй-бүлөдөн айрымаланып алар мамлекеттик нике каттоодон өтүшпөйт. Аталып

кеткен мамилелерди ар ким ар кандай деп атап келишет: иш жүзүндөгү нике мамилелери, расмий эмес нике, макулдугу менен үй-бүлө, чогуу жашоо (конкубинат), катталбаган нике, кээ бир окумуштуулар аларды “жапайы нике” деп аташкан [2].

Айта кетсек, азыркы учурда Кыргыз Республикасындагы үй-бүлөлүк мыйзамында мындай деп көрсөтүлгөн: “үй-бүлө никеден, тургандыктан, бала асырап алуу же балдарды тарбияга алуунун дагы башка түрлөрүнөн улам келип чыгуучу үй-бүлөлүк мамилелердин чыңдалышына жана өнүгүшүнө көмөк көрсөтүүгө кызмат кылуучу мүлктүк жана мүлктүк эмес жеке укуктар жана милдеттер менен байланышкан адамдардын чөйрөсү” (2-бер.) Ошону менен бирге мыйзам “жарандык абалдын актыларын мамлекеттик каттоого ыйгарым укук берилген мамлекеттик органдарда жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында катталган гана нике таанылат. Нике жана үй-бүлө маселелерине тиешелүү диний ырым-жырымдар укуктук мааниге ээ эмес” (1-бер) [1]. Өзүнүздөр байкагандай, Кыргыз мамлекетинде расмий эмес никелердин укуктук мамилелери мыйзам чегинде жөнгө салынган эмес.

Биздин мыйзамдардан айырмаланып айрым чет мамлекеттер иш жүзүндөгү жубайлардын мүлктүк мамилелерин атайын мыйзамдар менен жөнгө салышат, мисалга айтсак, Швеция өлкөсүндө “Бирге жашоочулук жөнүндөгү” (The - Cohabitation Act) мыйзам 2003-жылдын 1-июлунда кабыл алынган [3]. Исландия өлкөсүндө “Асырап алуу жөнүндөгү” мыйзамда мындай дейт, эгерде адамдар 5-жылдан кем эмес чогуу жашашса, аларды иш жүзүндөгү жубайлар деп аташат [4]. Мындан тышкары дагы бир нече мамлекеттерде аталып кеткен мамилелер мыйзамдык түрдө жөнгө салынган, мисалы: Испаниянын Каталония, Арагон, Наварра, Кастилья Ла Манча, Балеары, Мадрид, Валенсия аймактарында иш жүзүндөгү нике мамилелер каралган. Каталонияда жана Мадридте “Иш жүзүндөгү союздар жөнүндө” мыйзам 1998-жылдын 15-июлунда жана 2001-жылдын 19-декабрында кабыл алынган. (Ley «De unions estables de pareja») [5].

Ошондой эле, башка аймактарда дагы мыйзам түрдө жөнгө салышат. Иш жүзүндөгү нике мамилелеринин институту азыркы учурда Нидерланды, Норвегия, Венгрия, Бельгия, Франция жана Португалияда дагы мыйзамдаштырылган, жана ошондой эле мындай өлкөлөрдүн саны өсүүдө. Айта кетсек, Францияда мыйзам 1999-жылы кабыл алынган.

Жарандык-укуктук келишим деп чогуу жашоо институтун Белгиянын мыйзамында 1998-жылы бекитилген. Келишимдик мамилелер юридикалык жактан корголушу үчүн, келишим тараптары жактан кол

коюлуп нотариалдык жактан күбөлөндүрүлүшү жана экөөнүн бирөөсүнүн жашаган жерине муниципалдык каттоодон өтүшү зарыл, эгерде келишимдин мыйзамда көрсөтүлгөн шарттары аткарылбаса анда алар өз укуктарын мыйзам чегинде коргой алышпайт [6, 95-97-бб.].

2014-жылдын 9-октябрында Эстониянын парламенти тарабынан “Бирге жашоочулук” (Kooselused) мыйзамы кабыл алынып ал 2016-жылдын январь айында күчүнө кирген. Бул мыйзам Белгиянын мыйзамындай эле нотариалдык жактан күбөлөндүрүлүп, калтын жана мүлктүн каттамына катталышы зарыл. Бирге жашоочулук мыйзамына ылайык жубайлар бири-бирине мүлктүк тарабынан колдоо көрсөтүшөт, жана ошондой эле экинчи жубайынын баласын асырап алууга дагы мыйзам уруксат берет [7].

Айта кетчү нерсе кыргыз коомунда, мындай көрүнүш жат эмес. Нике - үй-бүлө мамилелери кыргыздардын кадимки укугунда нике расмий түрдө катталган эмес. Көпчүлүк адамдар иш жүзүндөгү нике мамилелерди айткан, алар ойлошот, демек биз эркектерге эки же андан көп аял алганда мыйзам тарабынан уруксат беришибиз керек экен деп, жок бул мамилелер бири-биринен такыр окшошпойт. Айта кетсек, мындан тышкары кыргыздардын жөнөкөй укугунда көп катын алууга уруксат бар болчу, бирок ал жердеги көп аял алуунун максаты менен азыркы учурдагы абдан башка. Көп аял алуу азыркы учурда модага айланып кетет, жана ошондой эле жөнөкөйлөнүштүрүлүп, адамдар өздөрүнө ыңгайлуу кылып алышкан – эч кандай кызга калым төлөнбөйт, ата-энеси, бир туугандары билишпейт, таанышпайт, эч кандай бири-бирине милдеттенмелери жок, балдар төрөлбөйт (кээ бир учурларды төрөлүшү мүмкүн, эркек кишинин уруксаты менен), чогуу жашашпайт, жашыруун мамиле – башкача айтканда ойноштор деп койсок болот [8].

Мисалы, Украина өлкөлөсүндө иш жүзүндөгү нике мамилелерде болгон жубайлар алименттик милдеттенмелерди төлөгөнгө милдетүү деп үй-бүлө кодексинин 91-беренесинде каралган [9, 156-159-бб.].

Биздин мыйзам боюнча милдетүү түрдө иш жүзүндөгү жубайлар бири бирине материалдык колдоо көрсөтүшпөйт жана бири биринен талап кыла алышпайт. Бирок, иш жүзүндөгү жубайлар өз алдынча келишим түзүп, өз ыктыяры менен материалдык колдоо көрсөтүшсө болот. Бирок, айта кетчү нерсе, аларга мамлекет тарабынан эч кандай укуктук кепилдик бербейт. Мындай жубайлардын өз алдынча түзүлгөн келишими мамлекет тарабынан корголушу мүмкүн деп ойлойбуз, себеби дегенде, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 382-беренесинде мындай деп жазылат “тараптар мыйзамдарда каралган да,

каралбаган да келишимди түзө алышат” [10]. Ошондо, иш жүзүндөгү нике мамилелериндеги жубайлардын түзгөн келишимине жарандык мыйзам колдонулушу зарыл. Бирок иш жүзүндөгү нике жубайлар нике келишимин түзө алышпайт [11, 54-б.].

Бул маселе боюнча Галимова Л.Ф. мындай сунуш киргизген, иш жүзүндөгү нике мамилелериндеги жубайлар материалдык колдоо көрсөтүү келишимин түзгөндө, бул келишим милдеттүү түрдө нотариалдык күбөлөндүрүлүшү керек [12, 67-б.].

Ошондой эле, О.И. Низамиева мындай деп белгилейт, алимент төлөө жөнүндө макулдашуу мыйзам тарабынан көрсөтүлбөгөн адамдардын ортосунда дагы түзүлүшү мүмкүн, алар сот аркылуу дагы алимент талап кылууга укугу жок, булардын катарына иш жүзүндөгү нике мамилелеринде турган жубайларды айтсак болот. Аларга үй-бүлө кодексинин 17-бөлүмүндө көрсөтүлгөн алимент төлөө жөнүндө макулдашуу мыйзамга аналогия каратары колдонулса болот дейт автор [13, 192-б.].

Башка авторлор О.И. Низамиеванын көз карашын колдошпойт, себеби дегенде ал мыйзамга карама-каршы келет дейт, алимент төлөө жөнүндө макулдашуунун катышуучулары болуп бир гана императивдик түрдө мыйзам тарабынан булар көрсөтүлгөн (жашы жете элек балдар, бойго жеткендер, мүмкүнчүлүгү чектелген балдар, ата-энелер, жубайлар, чоң аталар, чоң энелер, небелер, ага-инилер, эже-синдилер, өгөй ата-эне, өгөй кызы, өгөй уулу, тарбиячылар жана тарбиялануучулар) [14, 11-14-бб.].

Биз, бул жогоруда айтылган нерсеге кошулабыз, алименттик төлөө жөнүндөгү келишимин мыйзамда көрсөтүлгөн гана жарандар түзө алышат. Мыйзам тарабынан көрсөтүлбөгөн адамдар (иш жүзүндөгү нике мамилелериндеги жубайлар) өз ара материалдык колдоо жөнүндө келишим түзө алышат, бул келишим алимент төлөө жөнүндө макулдашууга жатпайт.

Ушул сыяктуу ойлорго көпчүлүк авторлор кошулушат, О.Ю. Косованын ою боюнча, мындай келишимдерди мыйзамда каралбаган жарандык келишимдер катары карашыбыз керек дейт. Жана ошондой эле, аларды акысыз келишимдик милдеттенмелердин камсыздоо катарына кошсо болот [15, 253-б.], жана бул келишимди тартуулоо келишими катарына дагы карасак болот [16, 270-б.]. Кийинки автордун көз карашын биз колдойбуз, ал мындай деген, аял кош бойлуу убакта же жашы үч жашка жете элек баланы караганда жана ишке жөндөмсүз муктаж иш жүзүндөгү нике мамиледеги турган жубайы материалдык жардам алууга укугу бар, эгерде алардын мамилеси он жылдан кем эмес уланган болсо жана мурдагы иш жүзүндөгү нике мамиледеги жубайы башка расмий

турмуш куруп же жаны иш жүзүндөгү нике мамилеге турбаса деп айткан. Мындай материалдык жардамды автордун ою боюнча беш жылдан кем эмес төлөнүшү керек дейт (жубайлардын өз ыктыярлары менен бул мөөнөт келишим аркылуу узартылса болот). Эгерде атайын келишим жок болсо анда иш жүзүндөгү нике мамиледеги жубайлар сот аркылуу өздөрүн укуктарын жүзүгө ашыра алат. Жашы жете элек балдардын укуктары толук кандуу аталыгы белгиленгенден кийин кана жүзүгө ашырылат. Эгерде келечекте биз сөз кылып жаткан мыйзам кабыл алынып калса, материалдык жардамды алууга укуктуулардын тизмегине кийинкилерди сунуштаган автордун оюна толук кошулабыз. Алар кийинкилер:

- кош бойлуу кезинде иш жүзүндөгү аялы жана ортодогу бала төрөлгөн күндөн тартып үч жыл бою (эгерде аталыгы белгиленсе);

- кош бойлуу кезинде мурдагы иш жүзүндөгү аялы (эгерде кошбойлуулук иш жүзүндөгү мамилер болгон убакытта болсо) жана ортодогу бала төрөлгөн күндөн тартып үч жыл бою (эгерде аталыгы белгиленсе), эгерде мурдагы аялы жаны иш жүзүндөгү нике мамилелерге жана расмий никеге турбаса;

- мурдагы иш жүзүндөгү күйөөсү, эгерде ал өзү жалгыз ортодогу баланы багып жатса (аталыгы белгиленген) жана аны менен чогуу жашаса (жаны иш жүзүндөгү нике мамилелерге жана расмий никеге турбаса), бала үч жашка чыккычакты;

- ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү ортодогу баланы (эгерде аталыгы белгиленсе) ал он сегиз жашка чыкканга чейин багып-караган же бала кезинен I топтогу ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү болуп саналуучу ортодогу баланы багып-караган, жардамга муктаж иш жүзүндөгү жубайы;

- ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү ортодогу баланы (эгерде аталыгы белгиленсе) ал 18 жашка чыкканга чейин багып-караган же бала кезинен I топтогу ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү болуп саналуучу ортодогу баланы багып-караган, жардамга муктаж мурдагы иш жүзүндөгү жубайы, эгерде мурдагы аялы жаны иш жүзүндөгү нике мамилелерге жана расмий никеге турбаса;

- ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелген иш жүзүндөгү жубайы;

- ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелген мурдагы иш жүзүндөгү жубайы, эгерде иш жүзүндөгү нике он жылдан кем эмес убакытка чейин созулса жана бул мамилелер бүткөндөн сон ал адам жаны иш жүзүндөгү нике мамилелерге жана расмий никеге турбаса;

Үй-бүлөлүк кодекстин 97-беренесинде каралган жубайды бөлөк жубайына каралашуу милдетинен

бошотуу иш жүзүндөгү нике мамиледеги жубайларга дагы жайылтуу керек. Мисалы, эгерде жубайынын жардамына муктаж болгондун эмгекке жөндөмсүздүгү спирт ичимдиктерине, баңги заттарына берилгендигинин натыйжасында же атайылап кылмыш жасоо кесепетинен келип чыкса (соттун чечими болушу керек); муктаждык ысырап кылган иш-аракеттердин кесепетинен пайда болсо; алимент төлөөнү талап кылган иш жүзүндөгү жубайынын же мурдагы иш жүзүндөгү үй-бүлөдөгү жүрүм-туруму татыксыз болсо деп белгилейт [17, 140-150-бб.].

Азыркы учурда, расмий катталбаган никелер көбөйгөнүнө байланыштуу бул иш жүзүндөгү нике мамиледеги жубайлардын мамилелерин мыйзамдуу түрдө жөнгө салышыбыз керек, муну менен бирге биз энелердин, балдардын укуктарын кеңири коргой алабыз.

Айта кетчү нерсе, 2018-жылы Россия Федерациясында үй-бүлө кодексине өзгөртүүлөрдү киргизүү долбору пайда болгон, мында иш жүзүндөгү нике мамилелерди мыйзамдаштыруу каралган.

Бул долбоорго ылайык иш жүзүндөгү нике мамилелер болуп, расмий катталбаган эркек менен аялдын союзу жана алар чогуу жашап жана чарба жүргүзүшсө. Иш жүзүндөгү нике мамилелердин белгилерине беш жыл бою чогуу жашагандарды, чогуу чарба жүргүзгөндөрдү, же эки жыл чогуу жашашса жана алардын ортосунда балдар болсо. Ушул көрсөтүлгөн белгилердин бирөөсү гана болсо анда аял менен эркектин мамилелери, иш жүзүндөгү нике мамилелеринин статусуна өтөт жана аларга үй-бүлөлүк, жарандык мыйзамдарына ылайык жубайлардын укуктарын жана милдеттерин пайда кылат [18].

Ошентип, биз бул айтылып кеткен долбоорду эң туура жана өз учурунда сунуштап жатышат деп эсептейбиз, себеби дегенде мындай көрүнүштөр бир гана чет мамлектерде эмес биздин өлкөдө дагы акыркы мезгилде өтө көп кездешүүдө. Ошондуктан бул көйгөйдү бир гана жол менен чечүүгө болот, үй-бүлөлүк, жарандык мыйзамдарына өзгөрүүлөрдү киргизүү менен иш жүзүндөгү жубайлардын нике мамилелерин укуктарын, милдеттерин укуктук жөнгө салышыбыз керек. Ошондо, биз мамлекет тарабынан жашы жете элек балдарды, аялдарды жана жалпы үй-бүлөөнү мыйзам чегинде коргой алабыз.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодекси 2003-жылдын 30-августу. - №201.
2. Победоносцев К. П. Курс гражданского права. Том II. Первый отдел. Семейственные отношения. - СПб.: СПС Гарант: комментарии, 1896.
3. НОМО-The office of the ombudsman against discrimination on grounds of sexual orientation: <http://www.do.se>.
4. Regulation on HFF Mortgages and HFF Bonds // Ministry of justice and human rights: <http://eng.domsmalaraduneyti.is/laws-and-regulations/>
5. Generalitat de Catalunya: <http://www20.gencat.cat/docs/>
6. Косарева И.А. Статус фактических сожительств в России и за рубежом: проблемы и перспективы // Вестник БДУ. - 2009. - №3. - С. 95-97.
7. Рийгикогу (Парламент Эстонии) [Электронный ресурс]: Законопроект Kooseluseadus 650 SE. - Режим доступа: <https://www.riigikogu.ee/ru/deyatelnost/zakonoproekty/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-64af650d21/>.
8. Осмоналиева Н.Ж., Шамилов М.Ш. Брачно-семейные отношения кыргызов дореволюционный период. // Евразийский Юридический журнал, №5(132). - 2019.
9. Костюченко Е.Ю. Алиментная обязанность супругов (бывших супругов) в законодательстве стран-участниц СНГ / Е.Ю. Костюченко // Современное право. - 2015. - №9. - С. 156-159.
10. Кыргыз Республикасынын Жарандык кодекси 1996. - жылы 8-майда - №8.
11. Осмоналиева Н.Ж., Шамилов М.Ш. Анализ действующего семейного законодательства Кыргызской Республики / Евразийский Юридический журнал, №11(138) 2019. - С.54.
12. Галимова Л. Ф. Указ. соч. - С. 67.
13. Низамиева О. Н. Семейное право / О. Н. Низамиева. - СПб.: Питер, 2006. - 192 с.
14. Макеева О.А. Актуальные направления реформирования алиментного законодательства России / О.А. Макеева // Семейное и жилищное право. - 2012. - №2. - С. 11-14.
15. Косова О.Ю. Право на содержание: семейно-правовой аспект. / О.Ю. Косова. - Иркутск: Изд-во ИПКПР ГП РФ, 2005. - 253 с.
16. Семейное право: Учебник / Б.М. Гонгало, П.В. Крашенинников, Л.Ю. Михеева и др.; под ред. П.В. Крашенинникова. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Статут, 2016. - 270 с.
17. Выборнова М.М. Фактический брак мужчины и женщины в гражданском и семейном законодательстве и доктрине. Диссертация на соискание уч.степ.к.ю.н. - М., 2011. - С. 140-150.
18. Паспорт проекта Федерального закона № 368962-7 «О внесении изменений в Семейный кодекс Российской Федерации» (по вопросу о статусе фактических брачных отношений) (внесен членом Совета Федерации ФС РФ А.В. Беляковым) // СПС Консультант Плюс. - 2018.